

Bezárva és kizárva

A digitális szakadék értelmezése a rabok internethez való hozzáférés jogának vizsgálatával az Emberi Jogok Európai Bíróságának gyakorlatában

Locked and excluded

Prisoners' right to internet access in view of the European Court of Human Rights' practice and the phenomenon of digital divide

Gosztonyi Gergely

Dr. PhD., habilitált egyetemi docens
Eötvös Loránd Tudományegyetem,
Állam- és Jogtudományi Kar
gosztonyi@ajk.elte.hu

Magyar
Tudományi
Társaság

Lendvai Gergely Ferenc

Dr., doktorandusz
Pázmány Péter Katolikus Egyetem,
Jog- és Államtudományi Kar
University of Milan,
Information Society Law Center
gergelylendvai@gmail.com

Magyar
Tudományi
Társaság

Absztrakt

Cél: A tanulmány célja a rabok internethasználatához és az internethez való hozzáférés jogának feltérképezése az Emberi Jogok Európai Bíróságának gyakorlatát alapul véve. A tanulmány további célkitűzése az internethez való hozzáférés alapjogi aspektusainak vizsgálata, különös tekintettel a vonatkozó uniós jog keretrendszerében, illetve a digitális szakadék jelenség értelmezése a rabok vonatkozásában.

Módszertan: A tanulmány elsősorban a kapcsolódó szakirodalom és joganyagok elemzésén alapul. Ezen felül három esettanulmány is részét képezi a kutatásnak, többek között azért, hogy a szakirodalom által lefektetett megállapításokat a gyakorlat tükrében lehessen értelmezni.

Megállapítások: A kutatás során megállapításra kerül, hogy a rabok internethez való hozzáférést az alapjogok, ezen belül is az Emberi Jogok Európai Egyezségének 10. cikkével összhangban érdemes tanulmányozni. A digitális szakadék tekintetében a szerzők megállapították, hogy a rabok internethasználat-korlátozása a digitális szakadék kiszélesítéséhez vezethet, ezzel lehetségesen

A szerzők a kéziratot magyar nyelven nyújtották be. Benyújtás: 2023. 09. 12. Átdolgozás: 2023. 10. 20.
Elfogadás: 2023. 11. 15.

hátráltatva a rabok reintegrációját. Szintén kiemelt fontosságú a megállapítások kapcsán annak bemutatása, hogy a rabok internethez való hozzáférési jogát érintő polémiák területi szinten is behatárolhatóak – különösen a Baltikum országait és Törökországot érintik ezek az esetek.

Érték: A tanulmány hasznos hozzájárulás a digitális szakadék hazai szakirodalmának bővítéséhez, különösen a jelenség jogi recepciójához. A tanulmány elméletet és gyakorlatot ötvöző szemlélete mind a hazai jogalkalmazók számára, mind az európai uniós jogot és alapjogokat vizsgáló interdiszciplináris kutatások során hasznosítható.

Kulcsszavak: digitális szakadék, EJEB, internet, tájékoztatáshoz való jog

Abstract

Aim: The aim of this study entails the examination of the rights of prisoners to use and access the Internet, based on the case law of the European Court of Human Rights. A further objective of the study is to analyse the fundamental rights aspects of Internet access, in particular in the framework of the relevant EU law, and to interpret the phenomenon of the digital divide in relation to prisoners.

Methodology: The study is primarily based on the review of the pertaining literature and legal materials. In addition, three case studies are included in the research, inter alia to allow the findings of the literature to be interpreted in the context of jurisdiction.

Findings: The research concludes that prisoners' access to the Internet should be studied in accordance with fundamental rights, including Article 10 of the European Convention on Human Rights. With regard to the digital divide, it is concluded that restricting prisoners' access to the Internet may lead to the expansion of the digital divide, potentially hampering prisoners' reintegration. Also of particular relevance to the findings is the demonstration that the polemics surrounding prisoners' right of access to the Internet can be localised at a territorial level – in particular, the Baltic States and Turkey are affected.

Value: The study is a useful contribution to the literature on the digital divide in Hungary, especially to the legal reception of the phenomenon. The study's approach, combining theory and practice, is useful both for domestic legal practitioners and for researchers conducting interdisciplinary research on EU law and fundamental rights.

Keywords: digital divide, ECtHR, Internet, right to information

Bevezetés

Nagyon hosszú út vezetett odáig, amíg az európai jogrendszerek eljutottak addig, hogy a fogvatartottak nem arctalan és jogvesztett szereplői a büntetőjog rendszerének, hanem vannak köztük – nem is kevesen –, akiket idővel vissza kell vezetni a társadalomba. Ahogy Mezey Barna a középkori büntetés-végrehajtás kapcsán megfogalmazta: „*az elkövető a közösség ellensége, így az ítélet nyomán jogvesztett személy (vagyon, polgári és fizikai minőségében egyaránt)*” (Mezey, 2018). Európában a 18. században meginduló büntetőjogi reformmozgalmak vezettek el a 19. század polgári változásaihoz, amelyeknek egyik legfontosabb kérdése a büntetőjog átalakításának igénye volt. Feuerbach, Grolman, Stelzer és Stübel nevei fémjelezték a korszak német büntetőjogi gondolkodását (Koch, 2014), ahol – mivel jól látható és számos más jogághoz képest könnyebben módosítható területnek tűnt – a büntetés-végrehajtási körülmények javítását is kitűzték a zászlóikra. A polgári átalakítás elhozta a fogvatartottak emberi mivoltának és jogainak elfogadását, amely korszak napjaink európai végrehajtási rendszerének alapjaként tekinthető.

Napjainkban már egyértelmű, hogy a fogvatartottak alapvető és elidegeníthetetlen alapjogait, így például az emberi méltósághoz, az élethez és az emberséges bánásmóddhoz való jog érvényesülését nem befolyásolja a szabadságvesztés-büntetés, ezek megsértése a nemzetközi és nemzeti jog szabályaiba ütközik. A fogvatartottaknak természetesen vannak olyan jogaik, amelyek a szabadságvesztés-büntetés ideje alatt szünetelnek (például a szabad mozgáshoz, a tartózkodási hely szabad megváltoztatásához, vagy a szabad orvosválasztáshoz való jog), és vannak olyanok, amelyek bizonyos esetekben korlátozhatók vagy módosulhatnak (például a szülői felügyeleti joga, az egyesülési jog, vagy a magánítokhoz való jog) (Gaál & Müller, 2019). Ez utóbbi körbe tartozik a véleménynyilvánítás szabadságának kérdésköre is, amely egyik szelvénye a fogvatartottak internethez való hozzáféréseinek joga.

A fogvatartottak internethez való hozzáférés jogát szabályozó európai elvek

Mára már egyértelmű, hogy az 1950-ben kelt Emberi Jogok Európai Egyezményének (a továbbiakban: EJEE) hatálya nem szűnik meg abban a pillanatban, amikor a büntetés-végrehajtási intézmények kapuja bezárul az elítélt mögött. Ahogy az Emberi Jogok Európai Bírósága (a továbbiakban: EJEB) fogalmazott:

„az EJEE nem állhat meg a börtönkapunál.”¹ Az EJEB joggyakorlata következetes abban a tekintetben, hogy a rabok az intézményben is élvezik alapvető emberi jogukat,² közte a véleménynyilvánítás szabadságát,³ és e jog csak kellő megalapozottság esetén korlátozható.⁴ A kérdés kulcsa, hogy az EJEB álláspontja alapján a büntetésüket töltők esetében is olyan körülményeket kell teremteni, amelyben a méltóságuk és emberi jogaik nem sérülnek, azaz „az államnak biztosítania kell, hogy a személyt olyan körülmények között tartsák fogva, amelyek összeegyeztethetők az emberi méltóság tiszteletben tartásával, és hogy az intézkedés végrehajtásának módja és módja ne okozzon számára a fogva tartással járó elkerülhetetlen szenvedés mértékét meghaladó mértékű szorongást vagy nehézséget.”⁵ E megállapítás alapja egyrészt a fent említett társadalomba való visszavezetés impériuma,⁶ másrészt pedig az állam azon kötelezettsége, hogy a jogerősen elítélt számára is – annak sebezhető pozíciójánál fogva – védelmet biztosítson a visszaélések és megalapozatlan jogkorlátozások ellen.⁷

Az EJEB a Nilsen kontra Egyesült Királyság-ügyben megállapította, hogy „a fogyatartottak börtönön kívüli kommunikációjának tartalma feletti bizonyos mértékű ellenőrzés a fogva tartás szokásos és észszerű követelményeinek részét képezi, és elvben nem összeegyeztethetetlen az EJEE 10. cikkével.”⁸ A vonatkozó korlátozásoknak ugyanakkor az EJEB klasszikus véleménynyilvánítással kapcsolatos hármas-tesztjének szűrőjén sem szabad fennakadniuk ahhoz, hogy az érintett állam ne sértse meg az EJEE 10. cikkét. A teszt használata azt jelenti, hogy a megtámadott intézkedések nem lehetnek önkényesek: a beavatkozásnak „(a) alkalmasnak kell lennie az elérni kívánt jogszerű célok megvalósítására (megfelelőség vagy jogszerűség), (b) a lehető legkisebb mértékű beavatkozást jelentő eszköznek kell lennie (szükségesség), valamint (c) szigorúan arányban kell állnia az elérni kívánt jogi céllal (stricto sensu arányosság)” (Oster, 2015).

- 1 Khodorkovskiy és Lebedev Oroszország elleni ügye, 11082/06. és 13772/05. számú kérelmek, az EJEB 2013. július 25-én kelt ítélete, 836. §; Klibisz Lengyelország elleni ügye, 2235/02. számú kérelem, az EJEB 2016. október 4-én kelt ítélete, 354. §.
- 2 Chocholáč Szlovákia elleni ügye, 81292/17. számú kérelem, az EJEB 2022. július 7-én kelt ítélete, 52. §.
- 3 Donaldson Egyesült Királyság elleni ügye, 56975/09. számú kérelem, az EJEB 2011. január 25-én kelt döntése, 18. §.
- 4 Hirst Egyesült Királyság elleni ügye (No. 2), 74025/01. számú kérelem, az EJEB 2005. október 6-án kelt ítélete, 71. §.
- 5 Muršić Horvátország elleni ügye, 7334/13. számú kérelem, az EJEB 2016. október 20-án kelt ítélete, 99. §.
- 6 Murray Hollandia elleni ügye, 10511/10. számú kérelem, az EJEB 2016. április 2-án kelt ítélete, 101. §.
- 7 Yankov Bulgária elleni ügye, 39084/97. számú kérelem, az EJEB 2003. december 11-én kelt ítélete, 126. §; Rooman Belgium elleni ügye, 18052/11. számú kérelem, az EJEB 2019. január 31-én kelt ítélete, 143. §.
- 8 Nilsen Egyesült Királyság elleni ügye, 36882/05. számú kérelem, az EJEB 2010. március 9-én kelt döntése, 51. §.

A hármasteszt használatának a büntetés-végrehajtás és a véleménynyilvánítás szabadságának összefüggésében egyik kiemelt példája volt a Mehmet Çiftçi és Suat İncedere kontra Törökország-ügy, amely azért indult, mert a rabokat – fegyelmi büntetésenként – egy hónap időtartamra kommunikációs korlátozásokkal büntették. Az EJEB elé került kérdésben a bíróság a hármastesztet alkalmazva megállapította, hogy egy történelmi esemény megünneplése céljából elénekelt dalok és versek szavalása miatti fegyelmi büntetés aránytalan beavatkozást jelentett a véleménynyilvánítási szabadságba.⁹

Ugyanakkor a fogvatartottak internethez való hozzáférés jogát szabályozó európai elvek tekintetében egy kérdés megkerülhetetlen: emberi jog-e vajon az internethez való hozzáférés, azaz önjogán védendő-e, és a véleménynyilvánítás szabadságának szelvényjogaként kezelendő, vagy egyszerűen egy technológiáról van szó, amely esetben semmilyen védelem nem szükséges, ha a fogvatartott a vágyott információt más módon is meg tudja szerezni.¹⁰ Bár az EJEB a Cengiz és mások kontra Törökország-ügyben megállapította, hogy „*mára az internet vált az elsődleges eszközzé, amelyen keresztül a személyek az információk és ötletek fogadásához és átadásához fűződő szabadságukat gyakorolják*”,¹¹ az internethozzáférés emberi jogként való tételezése még messze nem realitás a világban (Gosztonyi, 2022).

Az igazság igénye kiszélesítené a digitális szakadékokat? A digitális kizárás és a rabok internethez való hozzáféréseinek kapcsolata

A digitális jogok érvényesülése a büntetés-végrehajtásban igen összetett etikai és szabályozási kérdést vet fel, amelyet jól példáz a fogvatartottak internethez való hozzáféréseinek biztosításával kapcsolatos dilemma. E fejezetben kísérletet teszünk arra, hogy a digitális szakadék fogalmát és a jelenség okozta kérdéseket a rabok alapvető jogainak környezetében értelmezzük. Az említett diskurzus alapkérdéseként a következőt vetjük fel: a megérdemelt büntetés integráns része vagy ellenkezőleg, a digitális kirekesztés felé tett lépés a rabok internetezésének korlátozása?

9 Mehmet Çiftçi és Suat İncedere Törökország elleni ügye, 21266/19. és 21774/19. számú kérelmek, az EJEB 2022. január 18-án kelt ítélete.

10 Itt utalnánk a börtönkönyvtárak kérdésére, ahol a rabok számos információt megszerezhetnek, bár az egyértelmű, hogy az internet korlátlanágát nem tudják kiváltani (Hussain, Batool, ur Rehman, Zahra & Mahmood, 2022).

11 Cengiz és mások Törökország elleni ügye, 48226/10. és 14027/11. számú kérelmek, az EJEB 2015. december 1-jén kelt ítélete, 49. §.

A digitális szakadék¹² fogalma először 1995-ben van Dijk (2020) kutatásai nyomán jelent meg a szakirodalomban, ugyanakkor az első, a digitális szakadékot empirikusan is alátámasztó kutatást az amerikai Nemzeti Távközlési és Információs Igazgatóság (National Telecommunications and Information Administration) tette közzé (URL1). A digitális szakadék fogalmát – összetettsége és változó természete ellenére (Lupač, 2019) – úgy lehet leírni, mint „*a digitális médiához hozzáférő és azt használó, illetve a digitális médiához hozzáféréssel nem rendelkező és azt nem használó emberek közötti megosztottság*” (van Dijk, 2020). A digitális szakadékra vonatkozó kutatások az elmúlt évtizedekben a digitális technológiákhoz való hozzáférés és azok használata terén a társadalmi-gazdasági (Yu, 2023), földrajzi (Piazolo, 2001) és demográfiai (Magida & Armstrong, 2022) tényezők alapján fennálló különbségeket vizsgálták (Lythreatis, Singh & El-Kassar, 2022). Igen gyakori a digitális szakadék jelensége a marginalizált csoportok és etnikai kisebbségek korlátozott internetelérésében (Blanchard, Metcalf & Burns, 2007). Az idősek, esetleges média- és internet-tudatossági hiányosságai miatt, szintén kirekesztődnek a digitális média világából (Mubarak & Suomi, 2022), de az is gyakran tapasztalható, hogy a regionális alapú infrastrukturális különbségek miatt az internethez való hozzáférés egyes területeken jóval nehezebb, mint más helyeken.¹³

A digitális kirekesztés a fogvatartott személyek tekintetében a digitális erőforrások egyenlőtlen eloszlásaként, azaz a különböző társadalmi csoportok és rétegek közötti jogérvényesülés lényegi különbségeként is megfogalmazható (URL2). A digitális szakadéknak a fogvatartottak jogaira való vetítése ugyanakkor nagyfokú óvatosságot is igényel. Ugyanis egy idősebb ember esetében, aki soha nem használt internetet, egy olyan csekkbefizetési rendszer kialakítása, amely nem teszi lehetővé a fizikai fizetést, csak az online ügyintézését, kevésbé ellentmondásos megítélésű, mint egy terroristacsoport működtetéséért életfogytig tartó szabadságvesztését töltő, a társadalmi rendet szándékosan és súlyosan veszélyeztető fogvatartottnál, aki online menedzserképzésben venne részt a szabadságvesztés tartama alatt. A fogvatartottak esetében tehát a digitális szakadék polémiája lényegében egy választásra redukálható; a digitális szakadék áthidalásának eszközeként joguk van-e a szabadságvesztésüket töltő raboknak internet-hozzáférésre, vagy a digitális erőforrásoktól való megfosztásukat a bebörtönzésük szerves – vagy adott helyzetben inherens és immanens – részének kell tekinteni?

12 A jelenség neve angolul digital divide vagy digital exclusion.

13 Ehhez példának egy 2005-ös amerikai kutatás a városi és vidéki infrastrukturális különbségeket vizsgáló tanulmány (Whitacre & Mills, 2005).

A fogvatartottak szabadságkorlátozása komplex limitáció-kompiláció; egy rab ugyanis nem csupán mozgásában, hanem kommunikációjában és tájékozódási lehetőségeiben is korlátozva van, amely azon túlmenően, hogy interpretálható a büntetőjogi büntetés egyik formájaként is, lényegesen behatárolja és leszűkíti a rabok alapvető jogainak érvényesülését.

A digitális környezet robbanásszerű változása felnagyította a fenti kérdés összetettségét. Ahogy az EJEB gyakorlatából is kiderül, az internet elterjedése az oktatás, a kommunikáció és az információhoz való hozzáférés hatékony eszközévé vált.¹⁴ A digitális szakadék áthidalása mellett szólhat az az érv, amely szerint az internet-hozzáférés megtagadása a fogvatartottaktól állandósítja a marginalizálódásukat és hátráltatja a reintegrációjukat, ezzel súlyosbítva a szabadságvesztésből elkerülhetetlenül adódó digitális szakadékokat.¹⁵ Az oktatási integrációhoz kapcsolást azért is külön ki kell emelni, mert azon túl, hogy az oktatáshoz való jog nemzetközileg elismert alapvető jog (McCowan, 2013), a frontális offline oktatás mellett dinamikusan fejlődik az interneten, különösen az oktatási online platformokon zajló edukáció (Nagy, Fekete, Böcskei & Szabó, 2023). A fenti érvből tehát levezethető, hogy a rabok internethez való hozzáféréseinek megtiltása, vagy nagymértékű korlátozása elveszi a fogvatartottaktól a lehetőséget, hogy oktatásban részesüljenek, ezzel súlyosan megnehezítve a hatékony reintegrációt szabadulásuk esetén. Ugyanakkor amellet is szólhatnak érvek, hogy a fogvatartottak internetezési tilalma vagy korlátozása büntetésük szükséges eleme kell legyen.

A legfontosabb esetek az Emberi Jogok Európai Bírósága előtt

A rabok internethasználatához való jogának mélyebb megértése érdekében érdemes áttekinteni az EJEB vonatkozó joggyakorlatát. Fontos ugyanakkor kiemelni, hogy az EJEB eddigi gyakorlata alapján a rabok internethasználatához való jogának vizsgálata a Balti államok (Észtország és Litvánia) és Törökország tekintetében tűnik prominens jogi dilemmának.

14 Delfi AS Észtország elleni ügye, 64569/09. számú kérelem, az EJEB 2015. június 16-án kelt ítélete, 133. §.

15 Sofia Ciufoletti megalapozottan veti fel, hogy mindez óhatatlan kapcsolódásban van a digitális irástudás kérdéskörével ([URL2](#)).

*Kalda kontra Észtország (2016)*¹⁶

A Kalda kontra Észtország-ügyben született az első EJEB ítélet, amely kimondta, hogy az internethez való hozzáférés megtagadása egy szabadságvesztés-büntetését töltő elítélttel szemben az EJEE 10. cikkének megsértését jelentheti (Vorhoof, 2016). Az eset tényállása szerint a felperes egy Észtországban, a Pärnu börtönben életfogytiglan börtönbüntetését töltő rab. A felperes 2005 júliusában kérvényezte, hogy hozzáférhessen a börtönben található számítógéphez, és használhassa az internetet azért, hogy böngészni tudjon az észt közlönyben az észt legfelső bírósági és közigazgatási ítéletek között, illetve az EJEB ítéletei között az EJEB adatbázisában, a HUDOC-ban (URL3). Kalda kérelmét a Pärnu börtön akkori parancsnoka megtagadta. A felperes megtámadta a parancsnok döntését az észt közigazgatási bíróság, majd a tallinni fellebbviteli bíróság előtt, ugyanakkor a kérelem megtagadását az észtországi alsóbb fokú bíróságok rendre megerősítették. A felperes az észtországi Legfelsőbb Bírósághoz fordult, amely vegyes kimenetelű ítéletet hozott, ugyanis arra az álláspontra jutott, hogy a börtönvezetés döntése a fogvatartottak számára a közigazgatási bíróságok és az EJEB határozataihoz való hozzáférés megtagadásáról megsérti a fogvatartottak jogát a nyilvánosság számára elérhető információkhoz való szabad hozzáféréshez, és ezt a korlátozást jogellenesnek minősítette. Ugyanakkor az észt közlöny tekintetében nem tartotta jogsértőnek az internet-hozzáférés megtagadását, arra hivatkozva, hogy a közlöny elérhető volt a felperes számára nyomtatott formában is.

Börtönbüntetése letöltése során Kaldának egy másik esetben is jogvitája akadt az internethez való hozzáférés kapcsán. 2007-ben több honlapot is meg kívánt látogatni, így többek között az Európa Tanács információs webhelyét, az észt igazságügyi kancellár (Õiguskantsler¹⁷) és az észt országgyűlés (Riigikogu) honlapját azért, hogy jogi kérdésekben tájékozódjon a saját ügyét illetően. Kalda kérelmét – akárcsak két évvel korábban – ismételten elutasították, fellebbezését követve pedig az Igazságügyi Minisztérium is elutasította a kérelmet. Az alsóbb szintű közigazgatási bíróság részben helyt adott a felperes Kaldának, hivatkozva arra, hogy az ügyek szövegét és az információkat észt fordításban is közzéteszik az uniós honlapokon, ezért a felperes jogosult ezeket a webhelyeket meglátogatni. Az eset végül a Legfelsőbb Bírósághoz került, amely ellenében a korábbi döntéssel, jóváhagyta az internet-hozzáférést elutasító döntést.

16 Kalda Észtország elleni ügye, 17429/10. számú kérelem, az EJEB 2016. január 19-én kelt ítélete.

17 Az észt igazságügyi kancellár hatásköre az európai országok ombudsmanjaiéhoz hasonlítható (Dickerson, 2004).

A Legfelsőbb Bíróság érvei szerint a honlapokhoz való hozzáférés teret adhatott visszaéléseknek, és az e honlapokon lévő információkhoz Kalda egyéb módon is hozzáférhetett volna,¹⁸ emellett pedig a honlaphoz való hozzáférés megtiltása szükséges és arányos lépés a szabadságvesztés céljaival és a közrend védelmével is. Kalda mind a két eset kapcsán az EJEB-hez fordult, amely együttesen kezelte a kérelmeket.¹⁹ A felperes kérelme szerint a 10. cikkben foglalt tájékoztatáshoz való jogát Észtország mind a két esetben megsértette azzal, hogy megtiltotta számára, hogy hozzáférjen bizonyos hivatalos honlapokhoz.

A döntésben az EJEB kiemelte, hogy annak ellenére, hogy Kalda elítélt és a szabadságvesztés töltése miatt számos korlátozás alanya, a tájékozódáshoz való jog – különösen jogi információk tekintetében – korlátozása egyes honlapokhoz való hozzáférés megtiltásával nem tartozik a börtönbüntetéssel szükségszerűen együtt járó korlátozások körébe. Az EJEB ráadásul nem hagyhatta figyelmen kívül azt a tényt sem, hogy egyre többen vetik fel világszerte az internet közszolgálati értékét és jelentőségét az emberi jogok érvényesülése szempontjából, és az internet-hozzáférést egyre inkább valamiféle jogosultságként kezdi el értelmezni. Az EJEB azonban ítéletében aláhúzta, hogy a tájékozódáshoz való jog nem az információkra, hanem az információkhoz való hozzájutás módjára vonatkozik, és bár az észti jogszabályi környezet lehetővé teszi az internethasználat korlátozását a rabok esetében, de Kalda alapvető jogaiba való beavatkozás nem volt szükséges egy demokratikus társadalomban. Ez utóbbit azzal indokolta az EJEB, hogy bár az általános internethez való hozzáférés nem élvezi az EJEE 10. cikk védelmét és az észti jog eleve korlátozott hozzáférést enged a fogvatartottak számára az internethez, e három honlap ugyanakkor mint hivatalos szervek honlapjai, amelyek jogi információt és segítségnyújtást is kínálnak, így szükségtelen a korlátozásuk. Az EJEB mindezek alapján megállapította, hogy Észtország megsértette a felperesnek az EJEE 10. cikkében foglalt tájékoztatáshoz való jogát. Az ügyben Kjølbro bíró különvéleményt fogalmazott meg, amelyben kifejezte, hogy az internethasználat jogának EJEB előtti megtárgyalása, annak újszerűsége miatt, a Nagykamara feladata lenne.

18 A Legfelsőbb Bíróság álláspontja szerint Kalda fordulhatott volna postai levélben az igazságügyi kancellárhoz vagy az országgyűléshez, és kérhetett volna tőlük írásbeli információt.

19 Érdekesség gyanánt megemlíthető, hogy Kaldának 2022-ben egy másik ügyében is ítéletet hozott az EJEB, ugyanakkor nem az EJEE 10. cikk, hanem az EJEE 3. cikk kapcsán. Lásd: Kalda Észtország elleni ügye, 14581/20. számú kérelem, az EJEB 2022. december 6-án kelt ítélete.

A Kalda-ügyhöz hasonlóan a Jankovskis kontra Litvánia-ügyben is a tájékoztatást kínáló honlapok elérése volt a kérdés a rabok internethasználatának tekintetében. Az ügy tényállása alapján Jankovskis, aki a litvániai Pravieniškės börtönben töltötte szabadságvesztését, 2006-ban kérelmet küldött a litván oktatásért felelős minisztériumnak (Švietimo ir mokslo ministerija). Kérelmében arról érdeklődött, hogy elitéltként folytathat-e egyetemi tanulmányokat, kiemelve, hogy fizikailag nem tudna jelen lenni az oktatásokon, mivel szabadságvesztését tölti. A minisztérium Jankovskisnak egy hivatalos tanulmányi tájékoztató honlap (www.aikos.smm.lt) felkeresését javasolta. Jankovskis kérelmet nyújtott be az intézet vezetéséhez a honlap felkeresésével kapcsolatban, ám az intézmény elutasította azt. Az indoklás szerint a minisztériumi válasz nem volt átfogó, így többek között nem vette számításba a fogvatartott státuszt, továbbá a litván jogszabályok alapján a rabok számára nem engedélyezett az internethasználat. Jankovskis eljárást kezdeményezett az internethez való hozzáférést érintő kérelmének elutasítása miatt. A felperes keresetét mind az alsóbb fokú bíróságok, mind a litván Legfelsőbb Bíróság elutasította (Pulido, 2023). Ezeket összefoglalva leszögezhető, hogy a litván bíróságok három kiemelt megállapítást tettek. Egyrészt az internethasználat megtagadása egy rab számára szükséges a börtönben potenciálisan elkövethető bűncselekmények megelőzése érdekében. Másrészt a jogszabályi rendelkezések alapján Jankovskis számára nem kell engedélyezni az internethasználatot, továbbá az internethez való hozzáférés nem abszolút jog, és egyes társadalmi csoportok számára korlátozni lehet e jog érvényesülését. Harmadrészt a rabok internethasználata káros hatással lehet a börtönök működésére, mivel a fogvatartottak tevékenységei nehezebben lennének ellenőrizhetőek. Jankovskis az EJEB-hez fordult hivatkozva arra, hogy az EJEE 10. cikkében foglalt tájékoztatáshoz való joga sérült.

Az EJEB értékelésében elsősorban azt vizsgálta, hogy a kérelmezőnek mint fogvatartottnak van-e joga ahhoz, hogy hozzáférjen az interneten keresztül a nyilvánosan elérhető információkhoz. Az EJEB az említett kérdés vizsgálata során aláhúzta, hogy bár az internet kiemelt jelentőséggel bír az információterjesztésben és a tájékoztatásban, a szabadságvesztés inherens velejárója, hogy bizonyos jogokat a fogvatartottak nem vagy csak korlátozottan gyakorolhatnak – így az internethez való hozzáférés jogát –, azaz az internethasználat nem képezi az EJEE 10. cikk általános védelmét. Mindazonáltal, mivel az oktatással kapcsolatos információk a litván törvények értelmében elérhetőek és nyilvánosan hozzáférhetőek voltak,

20 Jankovskis Litvánia elleni ügye, 21575/08. számú kérelem, az EJEB 2017. január 17-én kelt ítélete.

az EJEB elismerte, hogy ebben a helyzetben az internethasználat korlátozása beavatkozást jelentett a tájékoztatáshoz való jog érvényesülésébe.

Az EJEB a hármas-tesztet alkalmazva, alaposan megvizsgálta a beavatkozás célját is, összhangban a jogszerűség kérdésével. Az EJEB, egyetértésben a nemzeti bíróságokkal, e tekintetben megállapította, hogy a litván rádiós és elektronikus kommunikációra vonatkozó törvény, bár explicit módon nem rendelkezik a fogvatartottak internethasználatáról, a jogszabályi környezetből levezethető az internethez való hozzáférés megtiltása, azaz a beavatkozás törvényben előírt volt. A jogos cél tekintetében az EJEB a közrend védelmét állapította meg a beavatkozás legitim indokának. Az ügyben eldöntendő kérdés tehát a beavatkozás szükségessége és arányossága volt. Az EJEB először aláhúzta az ügyben érintett felsőoktatással kapcsolatos webhely kontextuális jelentőségét mind az internethez való hozzáférés,²¹ mind társadalmi szempontból. Az EJEB ellentmondva a nemzeti bíróságok ítéleteinek, nem értett egyet a litván hatóságokkal abban, hogy az eljáró szervek csak és kizárólag az általános internetes tilalomra összpontosítottak, és figyelmen kívül hagyták a kérelmező weboldalhoz való hozzáférésre vonatkozó konkrét, specifikusan az oktatásról szóló honlap meglátogatásának igényét (Harrison, 2014). Az EJEB kiemelte az internethez való hozzáférés szélesebb körű jelentőségét a különböző emberi jogok gyakorlása szempontjából, és hangsúlyozta, hogy az internethez való hozzáférés joga egyre nagyobb elismerést nyer, ezért kiemelte az egyetemes internetelését biztosító és a digitális szakadék áthidalását célzó politikák kidolgozásának szükségességét. Az EJEB továbbá azt is megjegyezte, hogy a beavatkozás eljárási oldalról is vethet fel aggályokat, ugyanis a hatóságok a biztonsági kockázatok hiánya ellenére sem vették figyelembe a kérelmező ellenőrzött vagy korlátozott internet-hozzáféréseinek lehetőségét.

A fenti érvelés alapján az EJEB megállapította, hogy a nemzeti hatóságok nem igazolták megfelelő módon, hogy a kérelmező információhoz jutáshoz való jogába való beavatkozás szükségszerű volt, így a litván hatóságok megsértették a kérelmező EJEE 10. cikkben foglalt jogát.

*Ramazan Demir kontra Törökország (2021)*²²

A Ramazan Demir kontra Törökország-ügy alapkérdése igen hasonló a Kalda-ítéllethez. Demir egy török börtönben töltötte szabadságvesztését és egy

21 Ehhez lásd: Mehmet Reşit Arslan és Orhan Bingöl Törökország elleni ügye, 47121/06., 13988/07. és 34750/07. számú kérelmek, az EJEB 2019. június 18-án kelt ítélete.

22 Ramazan Demir Törökország elleni ügye, 68550/17. számú kérelem, az EJEB 2021. február 9-én kelt ítélete.

jogi tájékoztatást kínáló weblap felkeresését kérvényezte. Demir civil állásban foglalkozását tekintve ügyvéd, akit egy terroristaszervezetben való részvételért és terrorista tartalmak népszerűsítése miatt ítélték szabadságvesztésre. Az EJEK, a török Alkotmánybíróság (Anayasa Mahkemesi) és a török közlöny (T. C. Resmî Gazete) webhelyeit kívánta meglátogatni, többek között azért, hogy saját és ügyfelei védelméhez, illetve képviselőjéhez jogi kutatást végezzen. A börtönhatóság elutasította Demir kérelmét, aki bírósági felülvizsgálatot kezdeményezett a börtön döntése ellen, ugyanakkor minden nemzeti jogi fórumon megerősítették az eredeti, internethez való hozzáférést megtiltó döntést. Demir az EJEK-hez fordult hivatkozva arra, hogy Törökország megsértette az EJEK 10. cikkében foglalt jogait.

Akárcsak az észti és litván ítéletekben, az EJEK kiemelte, hogy az internet könnyen hozzáférhető és széles körben elérhető volta miatt különösen fontos szerepet játszik az információk és hírek nyilvános terjesztésében. Az EJEK e tekintetben is megemlítette az internet közszolgálati értékét az információterjesztés kapcsán (Voorhoof, 2021), illetve azt is, hogy egyes információk kizárólag az interneten érhetőek el.²³ Mindenesetre, akárcsak a két fentebb említett ügyben is, az EJEK aláhúzta, hogy az internethez való hozzáférés joga nem korlátlan, és kiemelte, hogy a börtönbüntetés célját szolgáló korlátozások kiterjednek a külvilággal való interakcióba lépés limitálására is.

A hármas-tesztet alkalmazva az EJEK első ízben a jogszerűséget vizsgálta. E kérdéskör kapcsán az EJEK megállapította, hogy a török jogszabályok alapján a fogvatartottak jogosultak hozzáférni az internethez egy adott képzés vagy rehabilitációs program keretein belül. E tekintetben az EJEK kiemelte, hogy Demir mint ügyvéd kérelmét lehet akként is értelmezni, mint képzésre vagy rehabilitációs programra való jelentkezés, különösen annak fényében, hogy a kérelmező meghatározott céllal, kizárólag jogi tartalmakat szolgáltató honlapokat kívánt felkeresni. Az EJEK a legitim cél kapcsán is kétségeket fogalmazott meg, figyelembe véve, hogy a hatóságok nem tudtak meghatározni olyan legitim indokot, amiért szükséges volt a kérelmező jogaira történő beavatkozás olyan honlapok meglátogatása tekintetében, amelyek jogi információkat kínáltak, és egyébként is állami hatóságok és nemzetközi szervezetek hivatalos weblapjai (URL4).

A fentiek fényében tehát az EJEK ítélete szerint a török börtönhatóság beavatkozása Demir tájékoztatáshoz való jogába nem volt törvény által egyértelműen előírt, nem szolgált meghatározható legitim célt, így szükségtelen volt egy demokratikus társadalomban.

23 Ez a részlet azért is kiemelendő, mert a Demir által kérelmezett egyes anyagok a török honlapokon csak és kizárólag online formátumban voltak hozzáférhetőek.

Következtetések

Ahogy azt mindhárom fenti esetben az EJEB hangsúlyozta: az internethez való hozzáférés nem abszolút és korlátlan jog, továbbá a szabadságvesztés természetes velejárója bizonyos jogok korlátozása. E körben fontos megemlíteni a kiberbiztonsággal kapcsolatos aggályokat is, ugyanis a rabok számára az internethasználattal lehetőség nyílik az internet-jogosultsággal való visszaélésre, amely jogos aggodalmakat vet fel mind a bebörtönzött személyek, mind a társadalom biztonsága miatt (Scharff Smith, 2012). Az EJEB e két pólus közötti kétnyeres egyensúlyi kérdést kívánná a fent bemutatott ügyeken keresztül orvosolni.

A három eset – bár tényállásuk tekintetében nem állapítható meg teljes hasonlóság – egységes filozófiát közvetített. Az internethez való nem általános és teljes hozzáférés, különösen a jogi kérdések és az oktatással kapcsolatos felületek kapcsán, több előnnyel jár (integráció elősegítése, hatékony jogi védelem), mint potenciális hátránnyal (visszaélés az interneteléréssel, kommunikáció nem fogvatartottakkal online), ezért ezek az egyedi esetkörök élvezik az EJEB 10. cikkének védelmét. Az EJEB e három döntéssel – egyfajta progresszív döntéshozói attitűdöt felvéve – kifejezte, hogy a digitális integráció az oktatási és jogi anyagok online elérésével integráns részét képezi a társadalomba való visszailleszkedésnek. Sofia Ciufoletti szavait idézve: „*A digitális megosztottság, a kiszolgáltatottság, a bánásmódhoz és a társadalmi rehabilitációhoz való jog fogalmait együtt vizsgálva a fogvatartottak számítógéphez és internethez való hozzáférést tiltó vagy szigorúan korlátozó gyakorlatok megkérdőjelezhetőek.*” (Ciufoletti, 2021).

Ugyanakkor az elmúlt években jól látható, hogy a digitalizáció növekvő mértékével (URL5) újabb és újabb kérdések merülhetnek fel az internetelés és a büntetés-végrehajtás kapcsolatrendszerében. Egyre több európai államban teszik lehetővé a bírósági eljárás különböző szakaszaiban a – legtöbbször zárt láncú – videokonferencia rendszeren keresztül történő virtuális csatlakozást, ám a családtagokkal, a jogi képviselőkkel, a szociális munkásokkal vagy a pártfogókkal való online kapcsolattartás erősítése nem tűnik könnyen megvalósíthatónak a zárt láncú hálózaton keresztül. Azaz a digitális szakadék és a rabok kapcsolata közel sem lezárt kérdés. A közeljövőben számos érdekes jogi helyzetet válthat még ki a közösségi média elérésének lehetősége a rabok számára, vagy akár a mesterséges intelligenciát alkalmazó programokhoz és szoftverekhez való hozzáférésük. De ezt már ráhagyjuk „*a különböző jövőkre (nem mindre)*” (Borges, 1986).

Felhasznált irodalom

- Blanchard, M., Metcalf, A. & Burns, J. (2007). *Bridging the Digital Divide: Creating opportunities for marginalised young people to get connected*. Inspire Foundation – University of Melbourne.
- Borges, J. L. (1986). Az elágazó ösvények kertje. In Borges, J. L., *A titkos csoda* (pp. 112–127). Európa Könyvkiadó.
- Dickerson, H. K. (2004). Judging the Judges: The State of Judicial Reform in Eastern Europe on the Eve of Accession. *International Journal of Legal Information*, 32(3), 539–581. <https://doi.org/10.1017/S073112650000442X>
- Gaál I. & Müller A. (2019). *A büntetés-végrehajtási jogszabályok magyarázata*. Wolters Kluwer. <https://doi.org/10.55413/9789632958347>
- Gosztonyi G. (2022). *Cenzúra Arisztotelésztől a Facebookig. A közösségi média tartalomszabályozási gyakorlatának komplexitása*. Gondolat Kiadó. <https://doi.org/10.24362/cenzura.gosztonyi.2022>
- Harrison, L. (2014). Prisoners and Their Access to the Internet in the Pursuit of Education. *Alternative Law Journal*, 39(3), 159–162. <https://doi.org/10.1177/1037969X1403900304>
- Hussain, S. T., Batool, S. H., ur Rehman, A., Zahra, S. K. & Mahmood, K. (2022). Examining the status of prison libraries around the world: A literature review. *IFLA Journal*, 49(1), 180–200. <https://doi.org/10.1177/03400352221078032>
- Koch, A. (2014). Die Entwicklung des Strafrechts zwischen 1751 und 1813. In Koch, A., Kubiciel, M., Löhnig, M. & Pawlik, M. (Eds.), *Feuerbachs Bayerisches Strafgesetzbuch* (pp. 39–67). Mohr Siebeck.
- Lupač, P. (2019). *Beyond The Digital Divide: Contextualizing The Information Society*. Emerald Publishing. <https://doi.org/10.1108/9781787565470>
- Lythreatis, S., Singh, S. K. & El-Kassar, A-N. (2022). The digital divide: A review and future research agenda. *Technological Forecasting & Social Change*, 175(2), 530–544. <https://doi.org/10.1016/j.techfore.2021.121359>
- Magida, A. & Armstrong, B. (2022). *The Third Level Digital Divide: Millennials and Post-Millennials Online Activities in South Africa*. ICICTID.
- McCowan, T. (2013). *Education as a Human Right: Principles for a Universal Entitlement to Learning*. Bloomsbury Publishing.
- Mezey B. (2018). *A börtönügy a 17–19. században. A börtön európai útja*. Gondolat Kiadó.
- Mubarak, F. & Suomi, R. (2022). Elderly Forgotten? Digital Exclusion in the Information Age and the Rising Grey Digital Divide. *Inquiry: The Journal of Health Care Organization, Provision, and Financing*, 59(1), 907–921. <https://doi.org/10.1177/00469580221096272>
- Nagy Á., Fekete M., Böcskei B. & Szabó A. (2023): „Az iskolában ennél jobb átlagom még soha nem volt: egyfolytában ötöst kaptam” – Az online oktatás a magyar fiatalok percepciói alapján. *Új Pedagógiai Szemle*, 72(1-2), 31–48.
- Oster, J. (2015). *Media Freedom as a Fundamental Right*. Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9781316162736>

- Piazolo, D. (2001). The Digital Divide. *CE Sifo Forum*, 2(3), 29–34. <https://doi.org/10.2139/ssrn.288963>
- Pulido, M. L. (2023). Challenges to the Educational „Digital Divide” in Spanish Prisons. *European Journal on Criminal Policy and Research*, 29(2), 263–281. <https://doi.org/10.1007/s10610-021-09493-4>
- Scharff Smith, P. (2012). Imprisonment and internet-access: Human rights, the principle of normalization and the question of prisoners access to digital communications technology. *Nordic Journal of Human Rights*, 30(4), 454–482. <https://doi.org/10.18261/ISSN1891-814X-2012-04-04>
- van Dijk, J. (2020). *The Digital Divide*. Polity Press.
- Voorhoof, D. (2016). European Court of Human Rights: Kalda v. Estonia. *IRIS*, 4(2), 1–2.
- Voorhoof, D. (2021). European Court of Human Rights: Ramazan Demir v. Turkey. *IRIS*, 9(4), 1–2.
- Whitacre, B. & Mills, B. F. (2005). *The Role of Infrastructure in the Rural – Urban Digital Divide*. American Agricultural Economics Association.
- Yu, P. K. (2002). Bridging the Digital Divide: Equality in the Information Age. *Cardozo Arts & Entertainment Law Journal*, 20(1), 1–52.

A cikkben található online hivatkozások

- URL1: *Falling through the Net: A survey of the „have nots” in rural and urban America*. www.ntia.doc.gov/ntiahome/fallingthru.html
- URL2: *Out of the cage, into the net. Understanding Access to the Internet in Prison as a Human Right*. <https://www.prisonlitigation.org/internet-as-a-human-right>
- URL3: *EJEB ítélet adatbázis (HUDOC)*. <https://hudoc.echr.coe.int>
- URL4: *Europe rights court rules Turkish authorities violated detained lawyer’s freedom to receive information*. <https://www.jurist.org/news/2021/02/europe-rights-court-rules-turkish-authorities-violated-detained-lawyers-freedom-to-receive-information>
- URL5: *Online behind bars: if internet access is a human right, should prisoners have it?* <https://www.theguardian.com/us-news/2016/oct/03/prison-internet-access-tablets-edovo-jpay>

Felhasznált bírósági ítéletek

- Cengiz és mások Törökország elleni ügye*, 48226/10. és 14027/11. számú kérelmek, az EJEB 2015. december 1-jén kelt ítélete
- Chocholáč Szlovákia elleni ügye*, 81292/17. számú kérelem, az EJEB 2022. július 7-én kelt ítélete
- Delfi AS Észtország elleni ügye*, 64569/09. számú kérelem, az EJEB 2015. június 16-án kelt ítélete
- Donaldson Egyesült Királyság elleni ügye*, 56975/09. számú kérelem, az EJEB 2011. január 25-én kelt döntése
- Hirst Egyesült Királyság elleni ügye (No. 2)*, 74025/01. számú kérelem, az EJEB 2005. október 6-án kelt ítélete

Jankovskis Litvánia elleni ügye, 21575/08. számú kérelem, az EJEB 2017. január 17-én kelt ítélete
Kalda Észtország elleni ügye, 14581/20. számú kérelem, az EJEB 2022. december 6-án kelt ítélete
Kalda Észtország elleni ügye, 17429/10. számú kérelem, az EJEB 2016. január 19-én kelt ítélete
Khodorkovskiy és Lebedev Oroszország elleni ügye, 11082/06. és 13772/05. számú kérelmek,
az EJEB 2013. július 25-én kelt ítélete
Klibisz Lengyelország elleni ügye, 2235/02. számú kérelem, az EJEB 2016. október 4-én kelt ítélete
Mehmet Çiftçi és Suat İncedere Törökország elleni ügye, 21266/19. és 21774/19. számú kérelmek,
az EJEB 2022. január 18-án kelt ítélete
Mehmet Reşit Arslan és Orhan Bingöl Törökország elleni ügye, 47121/06., 13988/07. és 34750/07.
számú kérelmek, az EJEB 2019. június 18-án kelt ítélete
Murray Hollandia elleni ügye, 10511/10. számú kérelem, az EJEB 2016. április 2-án kelt ítélete
Muršić Horvátország elleni ügye, 7334/13. számú kérelem, az EJEB 2016. október 20-án kelt
ítélete
Nilsen Egyesült Királyság elleni ügye, 36882/05. számú kérelem, az EJEB 2010. március 9-én
kelt döntése
Ramazan Demir Törökország elleni ügye, 68550/17. számú kérelem, az EJEB 2021. február
9-én kelt ítélete
Rooman Belgium elleni ügye, 18052/11. számú kérelem, az EJEB 2019. január 31-én kelt ítélete
Yankov Bulgária elleni ügye, 39084/97. számú kérelem, az EJEB 2003. december 11-én kelt ítélete

A cikk APA szabály szerinti hivatkozása

Gosztonyi G. & Lendvai G. F. (2024). Bezárva és kizárva. A digitális szakadék értelmezése a rabok internethez való hozzáférés jogának vizsgálatával az Emberi Jogok Európai Bíróságának gyakorlatában. *Belügyi Szemle*, 72(4), 593–609. <https://doi.org/10.38146/BSZ-AJIA.2024.v72.i4.pp593-609>

Nyilatkozatok

Összeférhetetlenség

A szerzők nem jelentettek összeférhetetlenséget.

Finanszírozás

Gosztonyi Gergely: A Bolyai János Kutatási Ösztöndíj és a Kulturális és Innovációs Minisztérium ÚNKP-23-5 kódszámú Új Nemzeti Kiválóság Programjának a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Alapból finanszírozott szakmai támogatásával készült.

Lendvai Gergely Ferenc: A Kulturális és Innovációs Minisztérium ÚNKP-23-3 kódszámú Új Nemzeti Kiválóság Programjának a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Alapból finanszírozott szakmai támogatásával készült.

Etikai nyilatkozat

Jelen cikkhez nem kapcsolódik adatkészlet.

Nyílt hozzáférésről szóló tájékoztatás

Jelen cikk a Creative Commons Attribution 4.0 International License (CC BY NC-ND 2.0) (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/2.0/>) feltételei szerint publikált Open Access közlemény, melynek szellemében a cikk bármilyen médiumban szabadon felhasználható, megosztható és újraközölhető, feltéve, hogy az eredeti szerző és a közlés helye, illetve a CC License linkje feltüntetésre kerülnek.

Levelező szerző

A cikk levelező szerzője Gosztonyi Gergely, aki a gosztonyi@ajk.elte.hu e-mail címen érhető el.